

Elisa en de berinnen (2Koningen 2: 23-25)

Theologisch café 13 oktober

Wartoe een foute voorstelling van Bijbelverhalen kan leiden! In het eerste beeld zien we kinderen een gruwelijke dood sterven, aangemoedigd door Elisa. Het tweede beeld (uit een middeleeuws Frans manuscript) geeft context en toont geen kinderen

*Constantijn van Renesse, Elisa vervloekt de spottende kinderen, gravure, 1653.
Rijksprentenkabinet, Amsterdam.*

***Te bespreken tekst is vs 19-25!! Dus dit vooral lezen.
Ik geef voor de context ook eerste gedeelte van hfst 2Kon2 weer. Voor de
fijnproevers.***

Elia in de hemel opgenomen (2Koningen 2 uit NBV)

1De tijd was niet ver meer dat de HEER Elia in een stormwind in de hemel zou opnemen. Elia en Elisa stonden op het punt uit Gilgal te vertrekken, 2maar Elia zei tegen Elisa: 'Blijf jij hier, de HEER wil dat ik naar Betel ga.' Elisa antwoordde: 'Zo waar de HEER leeft, en zo waar u leeft, er is geen denken aan dat ik u alleen laat gaan.' Zo gingen ze samen op weg naar Betel. 3De profeten uit Betel kwamen Elisa vanuit de stad tegemoet en zeiden tegen hem: 'Weet u wel dat de HEER vandaag uw meester van u zal wegnemen?' 'Ja, ik weet het,' antwoordde hij. 'Zegt u maar niets.' 4Elia zei tegen Elisa: 'Blijf jij hier, Elisa, de HEER wil dat ik naar Jericho ga.' Maar Elisa antwoordde: 'Zo waar de HEER leeft, en zo waar u leeft, er is geen denken aan dat ik u alleen laat gaan.' Zo gingen ze samen naar Jericho. 5De profeten uit Jericho kwamen naar Elisa toe en zeiden tegen hem: 'Weet u wel dat de HEER vandaag uw meester van u zal wegnemen?' 'Ja, ik weet het,' antwoordde Elisa. 'Zegt u maar niets.' 6Elia zei tegen Elisa: 'Blijf jij hier, de HEER wil dat ik naar de Jordaan ga.' Maar Elisa antwoordde: 'Zo waar de HEER leeft, en zo waar u leeft, er is geen denken aan dat ik u alleen laat gaan.' Zo gingen ze samen verder. 7Bij de oever van de Jordaan hielden ze stil. Vijftig profeten die hen waren gevolgd bleven op een afstand staan kijken. 8 Elia deed zijn mantel af en

vouwde hem dubbel. Hij sloeg ermee op het water, waarop het naar links en naar rechts wegvloede en zij tweeën droog konden oversteken. 9 Terwijl ze overstaken vroeg Elia aan Elisa: 'Wat kan ik nog voor je doen voor ik van je word weggenomen? Vraag het maar.' Elisa antwoordde: 'Laat mij dubbel in uw geest delen.' 10 'Je vraagt iets heel moeilijks,' zei Elia. 'Als je ziet hoe ik van je word weggenomen, zal je wens vervuld worden, maar als je het niet ziet, gebeurt het niet.' 11 En terwijl ze liepen te praten, werden ze plotseling uit elkaar gedreven door een wagen van vuur, met paarden van vuur ervoor, en Elia werd in een stormwind meegevoerd naar de hemel. 12 Elisa zag het gebeuren en riep uit: 'Vader, vader! Strijdwagen en ruitery van Israël!' Toen hij Elia niet meer kon zien, scheurde hij zijn kleren. 13 Hij raapte Elia's mantel, die was afgegleden, op, en liep terug. Bij de oever van de rivier hield hij stil. 14 Hij sloeg met Elia's mantel op het water en riep uit: 'Waar is de HEER, de God van Elia?' Dus ook hij sloeg op het water en opnieuw vloede het naar links en naar rechts weg, zodat Elisa kon oversteken. 15 De profeten uit Jericho, die Elisa vanaf de overkant in het oog hielden, zeiden tegen elkaar: 'De geest van Elia is op Elisa neergedaald.' Ze gingen hem tegemoet, knielden voor hem neer 16 en zeiden: 'We hebben vijftig flinke mannen bij ons. Laat die uw meester gaan zoeken. Misschien heeft een geest van de HEER hem opgetild en ergens op een berg of in een dal neergeworpen.' 'Doe dat niet,' zei Elisa, 17 maar ze drongen zo aan dat hij ten slotte hun aanbod aannam. Vijftig mannen werden eropuit gestuurd en zochten drie dagen lang, maar ze vonden Elia niet. 18 Toen ze terugkwamen bij Elisa, die in Jericho zijn intrek had genomen, zei hij tegen hen: 'Ik had u toch gezegd dat u niet moest gaan zoeken?'

Eerste optreden van Elisa

19 De inwoners van Jericho zeiden tegen Elisa: 'De ligging van de stad is goed, zoals u ziet, maar het water is slecht en de grond veroorzaakt misgeboorten.' 20 Elisa zei: 'Breng me een nieuwe schaal, met wat zout erop.' Ze brachten hem een schaal, 21 en Elisa ging naar de bron en strooide daar zout in terwijl hij zei: 'Dit zegt de HEER: Hierbij zuiver ik dit water. Het zal geen sterfgevallen of misgeboorten meer veroorzaken.' 22 En tot op de dag van vandaag is het water daar zuiver, zoals Elisa heeft gezegd.

23 Van Jericho ging Elisa naar Betel. Toen hij naar de stad omhoog liep, rende een troep kinderen op hem af die hem uitlachten en schreeuwden: 'Kaalkop, kaalkop! Zet 'm op, zet 'm op!' 24 Elisa keek om, en toen hij de kinderen zag, vervloekte hij ze in de naam van de HEER. Meteen kwamen er twee berinnen uit het bos, die tweeënveertig van de kinderen verscheurden.

25 Vanuit Betel trok Elisa naar de Karmel, en van daar keerde hij naar Samaria terug.

Soms heb ik een aantal zinnen cursief weergegeven. Ze geven wat van mijn gedachten naar het heden toe weer en geven wellicht aanleiding tot gesprek.

Profeet

Wat is nu eigenlijk een profeet? Profeten komen in allerlei culturen voor. Zeker in het oude Nabije Oosten, maar ook in onze tijd noemen we mensen 'Profeten'. Denk aan iemand als Dietrich Bonhoeffer, Nelson Mandela of Greta Thunberg. Een profeet in de Bijbels/Joodse traditie is iemand die door God zelf tot profeet is geroepen. Een van de oudste aanduidingen voor een profeet is dan ook 'man Gods' (zie bijv.: 1 Sam. 2:27; 1 Kon. 17:18). Hiermee wordt de kern van een profeet aangeduid, namelijk iemand die betrokken is op wat er nu in een maatschappij gebeurt. Een profeet is geen toekomstvoorspeller, maar iemand die namens God misstanden in de samenleving aan de kaak stelt. Prachtig voorbeeld is de profeet Jeremia die het koningschap van Sedekia bekritiseerde. En wat te denken van Jesaja die uitroept:

“Welnu, de wijngaard van de HERE der heerscharen is het huis Israëls, en de mannen van Juda zijn de planten waarin Hij vreugde heeft; Hij verwachtte goed bestuur, maar zie, het was bloedbestuur; rechtsbetrachting, maar zie, het was rechtsverkrachting.” (Jesaja 5:7).

Profeten bekritisieren niet alleen het koningschap en de sociale misstanden in hun samenleving maar ook de schijnheiligheid rondom de eredienst stellen ze aan de orde. Ze irriteren zich aan een priesterschap dat alleen maar werkt voor geld en aanzien en niet waarachtig is.

De profeten herinneren ons eraan: "Not survival but prophecy" (Th. Merton). De hoofdzorg van de Kerk zou niet haar eigen voortbestaan moeten zijn, maar de vraag of ze iets te zeggen heeft aan de wereld. Proberen christenen zoveel mogelijk te doen als de anderen, of riskeren ze zich aan het evangelie? De kerk zou vandaag veel profetischer/kritischer moeten zijn naar sociale misstanden in de samenleving en naar de vervuiling van ons milieu en de groeiend emacht van de economie.

Elisa

Zoals bij Elia is ook de profeet Elisa omgeven door allerlei legendes, de een nog mooier dan de ander. Elisa was geen profeet met een theologische opleiding,

maar gewoon een boer die zijn werk op het land deed. Toen Elia naar Elisa toekwam, was die juist aan het ploegen (1kon 19: 19-21). Voordat Elia in de wervelwind wordt opgenomen, vraagt Elisa om "een dubbel deel" van Elia's geest te erven. Nadat Elia is opgenomen in de hemel doet Elisa de profetenmantel van Elia om zijn schouders die was achtergebleven. Zo wordt Elisa de rechtmatige opvolger van Elia.

Elisa, wiens naam betekent: 'God helpt', is een bijzonder mens en verricht net als Elia allerlei wonderen. Zo reinigt hij met zout een vervuilde bron bij Jericho (2Kon 2). Net als Elia kan hij voedsel vermenigvuldigen. Een vrouw die bedreigd wordt door haar schuldeisers kan hij helpen door uit één kruik vele vaten te vullen (2Kon 4). Een kinderloze Sunammitische vrouw die hem gastvrij ontvangt, beloont hij doordat zij toch nog zwanger wordt door haar oude man en een zoon krijgt. Als de jongen later sterft gaat de vrouw met het lijkje naar Elisa die, boven op de jongen liggend, met zijn lichaamswarmte het kind tot leven wekt (2kon 4). De Aramese legeraanvoerder Naäman verlost hij van een huidziekte (2kon5).

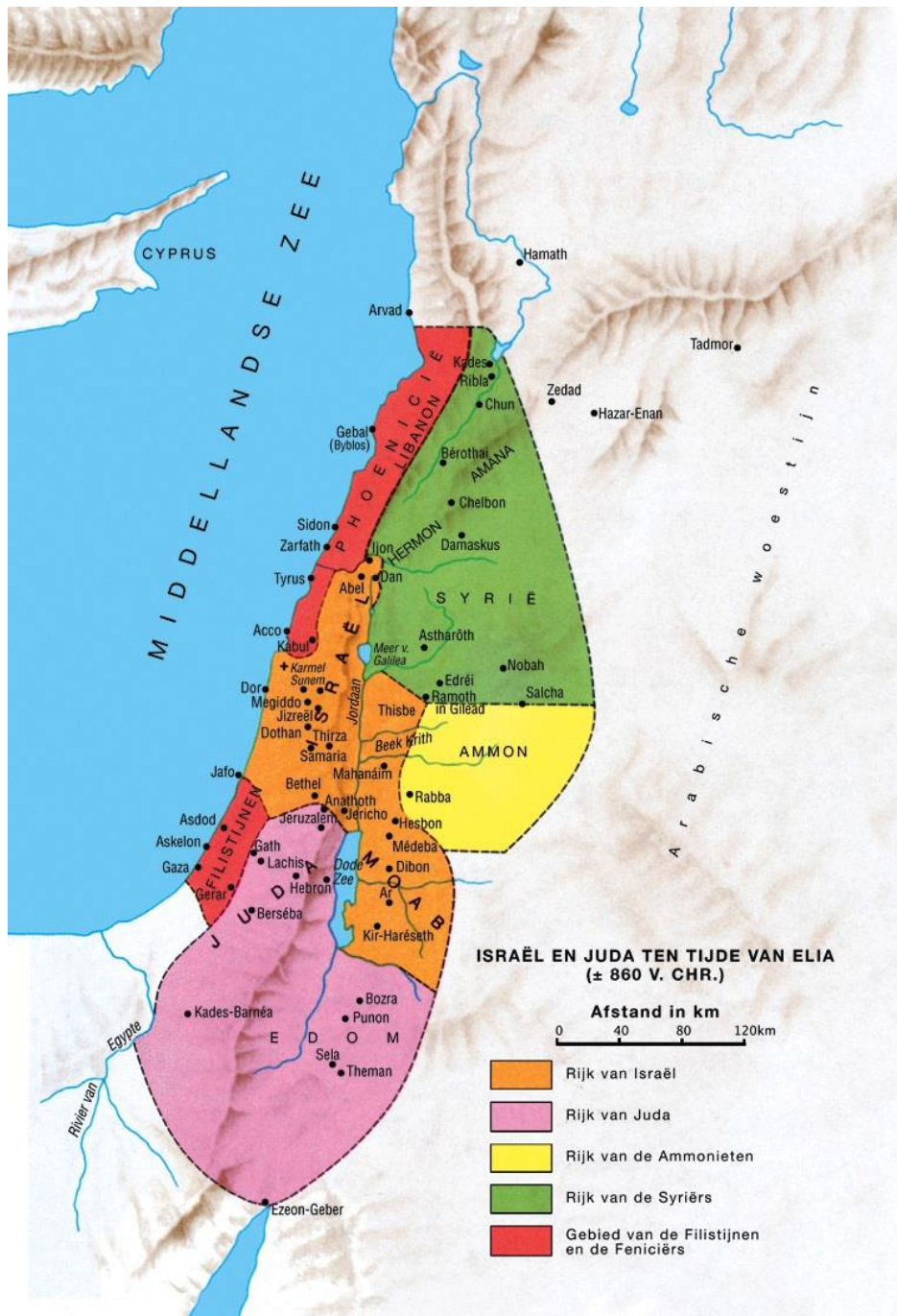

Fontein in Jericho die volgens de overlevering de bron zou zijn die Elisa had gezuiverd met zout (2Kon2: 19-22)

Elisa is voor niemand bang, ook niet voor de koningen uit zijn tijd die niet langer meer de God van Israël aanbidden, maar andere vreemde goden. Zo ageert hij tegen de goddeloosheid van Achazja en Achab. Wanneer Achab weigert naar Elisa te luisteren maakt hij korte metten met deze 'fake-koning'. Hij zalft overste Jehu tot koning en deze roeit het hele geslacht van Achab uit

(2kon 10). Achabs weduwe Izebel wordt uit het paleisraam geworpen. Volgens de voorspelling van Elia wordt haar lijk door honden verslonden. *Al met al is Elisa niet iemand om ruzie mee te krijgen. De bijbel is hier geen boek vol aardige anekdotes, maar een stevig oorlogsboek met heftige verhalen. Durven we dit ook te zeggen? De bijbel is niet alleen een heilig boek vol boeiende gedachten, maar ook een boek vol wrede verhalen.*

In de islam wordt Elisha vereerd als een profeet, en wordt hij ook erkend als de profetische opvolger van Elia. Elisa wordt in de Koran twee keer als profeet genoemd.

Reisinformatie

In het gedeelte over Elia en Elisa wordt reisinformatie gedeeld en deze is niet toevallig. Het ópvreten' van de 42 kleine jongens begint en eindigt met de opmerking dat Elisa van Jericho naar Betel reist. In Betel komt hij echter nooit aan want volgens vs 25 gaat hij naar de Karmel en Samaria. Wat moeten we hier mee? Betel en het Noord-Rijk zijn in 1-2 Koningen plaatsen waar men zich niet aan de wetten van de Heer houdt. Kortom: verderfelijke plekken, daar wil je niet mee verbonden zijn. Het is eigenlijk een plaats van afgoderij. Niet de

Heer, de God van Israël wordt daar aanbeden, maar de afgod Baäl. In de tijd van Elia en Elisa kent Israël economisch een bloeitijd, maar wordt tegelijk verscheurd door de dienst aan de vruchtbaarheidsafgod. Dit was een godsdienst die de rijken beschermde en de armen aan hun lot overliet.

Je zou het modern kunnen vertalen naar: de afgod van de economie, de afgod van het heilige individualisme, de afgod van de vreemdelingenhaat, enz. In Betel is het dus nogal duister en donker.

De Karmel daarentegen is een hooggebergte in Noord - Israël waar Elia zou hebben gewoond. Nog steeds wordt daar een grot aangewezen als de grot van Elia. Het is dus een heilige plaats. Elisa als profeet weigert naar het verderfelijke Betel te reizen en gaat op naar de Karmel. De reisinformatie is een statement. Betel is foute boel, de Karmel is heilig.

Nog even over de opmerking van de de jonge jongens: 'Zet hem op, zet hem op'. Letterlijk staat er in het hebreuws: 'Ga omhoog, ga onhoog'. Dit doet volgens verschillende uitleggers niet op het beklimmen van de berg Karmel, maar op het net als Elia opstijgen naar de hemel. Met andere woorden: 'Sterf maar'.

42 Kinderen

Is hier werkelijk sprake van kinderen of wordt er met het hebreeuwse 'na-ar' iets anders bedoeld? Groot Nieuws Bijbel vertaalt met 'kinderen', Statenvertaling met 'kleine jongens', Bijbel in gewone taal met 'een groep jongens'. Een *na'ar* duidt in de Hebreeuwse Bijbel over het algemeen een jongeman aan, maar kan ook gebruikt worden voor een dienstknecht, een mannelijk kind en zelfs voor een baby. In de meeste gevallen geeft de term een sociale status aan. In de boeken 1-2 Koningen vinden we de term onder andere in de betekenis van 'jongeman/kind' en 'dienstknecht' (vergelijk 1 Koningen 20:14-19, 2 Koningen 4:29-35; 4:38). Vanuit een taalkundig perspectief lijken het eerder jonge mannen, pubers, 'hang-jongeren (las ik ergens) die waarschijnlijk uit Betel kwamen. Waarom nu precies 42? Dit getal wordt natuurlijk niet voor niets vermeld. Een aantal keren wordt het in verband gebracht met het Noordrijk waar afgoderij heerst. In 2 Koningen 10:14 lezen we dat Jehu op weg is naar Samaria en op die weg (vgl. 2 Koningen 2:23-24) 42 mannen doodt die afstammen van Achazja, koning van Juda, een afstammeling van Achab van Israël (het Noordrijk dus). In Richteren 12: 6 wordt de dood van 42.000 Efraïmieten bij de Jordaan beschreven. Het getal 42 is gebruikt om de

kritiek op het Noordrijk te onderstrepen. De dood van 42 'hang-jongeren' uit Betel wil laten zien dat Elisa in de lijn van Elia verder gaat met kritiek op het Noordrijk en de cultus te Betel.

Berinnen

Berinnen die voor hun jongen zorgen zijn onberekenbaar en zeer gevaarlijk. Ze kunnen zonder pardon een mens verslinden. Ze staan symbool voor oerkracht en vernietiging. In het boek Wijsheid 11:17 dienen berinnen nadrukkelijk om een oordeel van God uit te voeren. Leeuwen hebben een beetje dezelfde functie als berinnen (1Koningen 13:20-24; 20:35-36). Vaak komen berinnen en leeuwen samen voor (Spreuken 28:15, Amos 5:19). Zie ook Hosea 13:7 waar God zichzelf als leeuw en beer presenteert. Dat berinnen de jongelui verslinden benadrukt nog eens dat God zelf achter deze vreselijke daad zit. *God toont zich hier niet van zijn/haar meest vredelievende kant! Niet altijd is God dus liefde. Dus maar niet meer preken over een liefdevolle God?*

Kaalkop

Elia had volgens 2 Koningen 1:8 een 'harige mantel aan met een riem om'. Wellicht was dit een teken van een profeet, zie ook Johannes de Doper, maar je kunt het ook lezen dat Elia een 'weelderige haardos' had volgens een bepaalde uitlegger. Wat is waar? In ieder geval is 'kaalkop' negatief. Haar werd in het Oude Oosten gezien als teken van vitaliteit en kracht. Denk aan Simson met zijn haar! 'Kaalkop, kaalkop'; betekent dan zoiets als: 'Je stelt niks voor als profeet'.

Conclusie

Het blijft een bizar verhaal en daarom juist zo intrigerend. Berinnen vreten in de naam van God kinderen op. Wanneer je een dergelijk verhaal letterlijk neemt dan gebeuren er ongelukken. Dan wordt God een wrede God. Ik zie het verhaal als een uitdrukking van Gods woede wanneer er onrecht wordt gedaan. De woede van de berinnen staat symbool voor de woede van God wanneer met een andere invulling van de woorden uit het loflied van Maria: 'de machtigen maar machtig blijven en niet van hun troon worden gestoten en de armen altijd maar arm blijven'. Wanneer wij als gemeenteleden Gods Schepping blijven aantasten door onze manier van leven, wanneer wij de armoede in Nederland laten bestaan en vluchtelingen geen thuis gunnen, dan vinden we de 'woede van God' tegenover ons. Ons handelen op aarde is niet zonder gevolgen. God wil dat er recht zal worden gedaan en dat betekent dat het onrecht moet worden benoemd. Ook of juist door de kerk en haar predikanten. Laten de profeten en profetessen onder ons opstaan.

Martin Niemöller, Duits predikant en verzetstrijder schreef in de gevangenis het volgende gedicht:

Toen de nazi's de communisten arresteerden heb ik gezwegen;
ik was immers geen communist.
Toen ze de sociaaldemocraten gevangenzetten heb ik gezwegen;
ik was immers geen sociaaldemocraat.
Toen ze de syndicalisten kwamen halen heb ik gezwegen;
ik was immers geen syndicalist.
Toen ze de Joden opsloten heb ik gezwegen;
ik was immers geen Jood.
Toen ze de katholieken arresteerden heb ik gezwegen;
ik was immers geen katholiek.
Toen ze mij kwamen halen
...was er niemand meer die nog kon protesteren.

Jeroen Jeroense
Donderdag 7 oktober 2021